

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:

אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה

משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858, ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ו

פרשת בא

א. אור החיים.

פרק י' פסוק א':

כי אני הכבדתי. פרוש מעתה תשפיל לדעת כי אני הוא שהכבדתי את לבו כי מטבע אדם לו יהיה לבו קשה כאבן ירעד ויפחד בראותו מכת הכרד, וזה האיש עודנו ברשעו אין זה ממדת אדם אלא אלהים גזר עליו להקשותו. ולפי מה שפרשתי בפסוק (לעיל ט"ב) והחטה והקסמת וגו' כי אפילת וגו' כי ה' עשה פלאי פלאים וזה היה סבה להכביד לבו ידבק גם כן על נכון כי אני הכבדתי בעשות פלא זה:

או ירצה לדרך זה כי לצד שראה משה המכה הגדולה של הכרד ורשע זה אדרבה הוסיף לחטא ישלל התקוה ממנו ויתחמץ לבבו בשליחותיו אל פרעה, לזה אמר לא תחוש לזה כי אני הכבדתי לבו וזולת זה כשאמר ממנו ככד לב הנה הוא משלחם:

ואת לב עבדיו. טעם ככד לב עבדיו הוא לכל יעצוהו לשלח, גם שבזה תהיה הבאת המכות לכל מצרים ולא לפרעה לבד כי בזה לא יהיה פרסום המכות אשר יביא ה' על פרעה לבד. והגם שלא הזכיר ה' פרט זה בשליחות ראשונה ולא אמר אלא אחזק את לב פרעה, אמר העקר ובכללו הם עבדיו, ואולי שנתכונן ה' בדבריו כאן לפרש לו דבריו הראשונים שלא לב פרעה לבד אלא גם לב עבדיו, וטעם שלא באר מקדם ובאר עתה, לצד שאמר משה בפרשה הקודמת (ט"ז) ואמה ועבדך גלה דעתו כי הוא סובר שאין הנזכרת עבדיו נכללת בהנזכרת פרעה ומעתה יבין בדברי ה' שאמר לו ואני אחזק את לב פרעה כי אין עבדיו בכלל ויחשב כי חזוק לב עבדיו לא מה יצא הדבר, לזה אמר אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו:

למען שתי אתתי אלה בקרב. צריך לדעת למה דקדק לומר אותתי אלה שיראה שעקר הטעם שהכביד לבו הוא לצד אותות אלה לשומם שנגאה שיש צורך בשימת אותות אלה ולא זולתם, עוד אמרו בקרב. ויתבאר על דרך אומרים ז"ל (שמות רבה פ"ב) כי מעשה

מצרים מעיד על האלהות כי הוא השליט והוא האדון, והאדון לצד שחפץ בשראל לקרבם לעבדו ולדבקה בו היה חפץ להשפילם לראות ולהביט בעין הכחשת כל אמונה חוץ ממנו, ועדן לא הראם כי הוא בורא רוח ועושה מלאכיו ורוחות, גם לא הראם כי הוא ברא אור וחשך, ולזה אמר למען שתי וגו' פרוש לצד שאמר אליו כי אני הכבדתי את לבו יש מקום למשה לומר למה יאריך עוד הטרח ויצטרך גם כן לשדד המערכות כי יש בכל מכה שנוי סדר מערכת הבריאה, אם להראותו את כחו יתברך אשר אמר עליו מי ה' הלא הבה מפת הכרד והראהו ה' ידו הנפלאה ומה צרך להפך סדר הבריאה עוד, לזה אמר אליו טעם למען שתי אתתי אלה פרוש אותות שאני רוצה לעשות בעולמי כדי שיכירו ישראל האלהות עדן נשארו מהם אלה להשלמת האמונה, כי בכל שבע מכות שעברו אין בהם הכחשה למשתתתו לשמש או לירח, גם לאשר יטעה כי בורא הרוח אינו בורא העפר, והגם ששלט ה' על הארץ בפה יודע כי הוא בורא רוח הוא היוצר אדם וצר צורה, והצד ה' להראותם במעשה הארבה כי עשה מלאכיו ורוחות להביאם גם להחזירם, גם לשאת את המתים לכל יתנו מהם המצריים (שם פ"ג) ובמכת חשך כי הוא יוצר המאורות ושלט בהם, גם יצירת החשך וגזר עליו לשמש עבות למצרים (שם פ"ד), ובמכת בכורות נודע כי הוא היוצר צורה בתוך צורה ומכיר טפת הכבוד (כ"מ ס"א): גם באמצעות מכה זו צוה ה' מצוות (לקמן י"ג ב') קדש לי כל בכור, ויהיה זה לזכרון כי הוא יוצרו מבטן לעבד לו, ולזה כשמצא רשע זה הקשה ה' לבו למען שתי אתתי אלה שאני צריך לעשות לאות ולמופת לטעם הנזכר יהיו בקרבן שתמצאנה אותו כוסות התרעלה גם כן לצד רשעו וחולת טעם זה לא היה ה' משדד המערכות בשבילו לבד:

בא

1. מהו הקושי הגדול שפרשנו מנסה להתמודד כאן?
2. פרשנו חוצר ומדעים שהקב"ה הוא עצם זאת, וכי אפשר לחשוב אחרת?
3. מה הפלא בכל זה?
4. בקטע הפנימי מביא פרשנו דעה שונה, מהי?
5. פרשנו מדעים כי גם עבדי פרעה חונק ליבם, למה זה חשוב לז?
6. מה הם האותות המסויימים המודגשים כאן ולמה?
7. אינה חשש יכול היה מה לחשוב שמכניו הקב"ה מכין אותו?
8. מה היה המיוחד ב"אותות אלה" ומה זאת מ' הם באים ללמד?
9. כמה שונים שלוש המכות האחרונות מן שבצ הראשונות?
10. מה מסמנות ומלמדות מכות הארבה, חושך ומכת בכורות?
11. מה מסקנת פרשנו מכל זה?

* * *

ב. מדרשי תורה להקדוש ר' אנשלמה האשתורקי הי"ד.

פרק י' פסוקים ב', כט': אשר התעללת. כתב רש"י ז"ל לשון שחוק, ס"י) לסירושו שלקחו פעולות דרך התול ושחוק כמו כי התעללת בי דבלעם (כמדבר כ"ב כיט) וזה שמורים לשלחם ואחרי כן מתחרטים. או ר"ל מלשון עלילות דברים (דברים כ"ב י"ד) שתרנם חסוקי מליון. כמו להתנולל (בראשית מ"ג י"ח) לאסתקסא. ר"ל שהעלילוני שאני סועל הרעות ולא הטובות, וידעו מצרים כי הרע להם הוא טוב לישראל כי התכלית יהיה לטוב וידעו שמי בנוים כי אושיעם מידם: ויפן ויצא מעם סרעה. כאשר ראם שותקים חשב נתחרטו מלבם הרע וסנה ויצא. וזה שאמר אחרי צאתו עד מתי יהיה זה לנו למוקש: יהי כן יי עמכם, ר"ל כן תחיו ותצליחו כאשר אשלח אתכם ואת טמכם דרך קללה שנתחרט במה שאמר תחלה לכו עבדו, לזה השיב אהור אף מה שנדר, או אמר בניהותא ודרך תימה שיהיה השם עמכם להושיעכם כאשר אשלח אתכם ותקבלוהו עליכם לזכורו לו: ראו, ר"ל הבינו) בעצמכם כי רעה נגד מניכם שאיננו סועל רק הרעות, לזה (רואה) אני באיצטננותכם כי הרע מכוון לכם, לזה לא תרחיקו ללכת רק לכו נא הנברים ונוי. או אמר ראו כי מה שחשבתם לזכות הצאן להצלה יחסך עליכם לרעה, או אמר ראו כי רעה ונוי. ראו כי רואה אני באיצטננותכם שלי שאחם רעי התבונה ומבקשי דם והרינה להלחם לכם עמנו או וולתנו במדבר. ואם לא כן ותרצו העבודה, לכו נא הנברים, כי אותה בקשתם נלכה נוכחה לאלהינו (שמות ה' ח'): לא אוסיף עוד ראות פניך, בהיכליך, אתה תבא אלי לבקשני ואני לא אבא אחריך כי תשלחנו בעל כרחך:

שאלות

1. מה הקושי במלה: "התעללתי"?
2. פני פירוש מביא פרשנו, מה הם?
3. מ' שתק, מ' התחרט ומ' אמר מה?
4. פרשנו נותן שתי אפשרויות מנוגדות לפרש את: "יהי כן ה' עמכם", התוכל להסביר?
5. שלוש דעות שונות מביא פרשנו לצנין: "ראו" תנסה להסביר ולבחון אינה מהן נראית לך יותר?
6. מה הקושי הצומד לפני פרשנו בקטע האחרון ומה מצנהו?

* * *

[ח] מי ומי ההלכים. יש בענין זה ספקות: —
הן כפל "מי ומי", כי די באחד; ועוד,
"ההלכים" - לשון הנה - אינו מתישב, כי הנה
לו לומר מי ילך, משמע להבא, כי "ההלכים"
משמע שההלכים עכשו, והרי צדין לא הלכו.
ועוד, שתי פעמים "גלף", ודאי אחד מהם
מיתר, כי הנה לו לומר 'בנערינו ובזקנינו
בבנינו ובבנותנו גלף'. ועוד, "כי תג ה' לנו",

ג. כלי יקר.

פרק י' פסוק ח':

הנהוג מי שדורפם לילך לזבח. ובזה מישב לשון "ההלכים" שקאי על כל ההלכים בכל העולם, ומהם תראו וכן תעשו גם אתם כפי הנהוג. והשיב משה: "בנערינו ובזקנינו גלף", כפי הנראה שלפי פשוטו "גלף" מיתר לגמרי, רצה לומר שניהם מיתרים, שהרי קאי על שאלת "מי ומי ההלכים", והיה לו להשיב: "בנערינו ובזקנינו בבנינו וגר, והיה הכל קאי על ההלכים. אלא ודאי שאינו מוטב על ההלכים, ורצה לומר: 'אתה אומר לנו לילך כדרך ההלכים שבכל העולם, אבל אנחנו לא כן נעשה, אלא "בנערינו ובזקנינו גלף"'. והבדל "גלף" מן "ההלכים", כי לא קרב זה אל זה, ואף על פי שבכל ההלכים אין הולכים לזבח כי אם מי שדורפם לזבח, מכל מקום אנחנו "גלף" מכל וכל. ונתן טעם לדבר, "כי חג ה' לנו", כי בשלמא כל ההלכים שאינן הולכים כי אם לזבח, דין הוא שלא ילכו כי אם מי שדורפן לזבח. אבל אנחנו, וזאת העבודה דהינו "חג לה'", יש עלינו מצוה אחרת עור והיא שמחת החג, והו שאמר: "כי חג ה' לנו", צריך להיות גם לנו וידוע שאין שמחת האדם שלמה כי אם בזמן שאשתו ובניו וכל קניניו עמו, כי איך ישיר את שיר ה' על אדמת נכר ואשתו ובניו וקניניו נתונים בערבון בעדו, והשרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה. ולכך אמר שתי פעמים "גלף" לעשות שתי חלקות ביהלכים, כי "נערינו וזקנינו גלף" לעבד, ובנינו ובנותינו ילכו לשם שמחה, רצה לומר שנסמח אנחנו עמהם, לקיים מצות ה' עלינו, לתן חציו לה', וחציו לנו ולבנינו לשם שמחה.

והרי למעלה אמר בשם ה' "ויהיו לי במדבר" (לעיל ה,א), משמע שיהיה חג לה' ולא לנו. והבדל זה ידוע, כי "חג לה'" הוא בעבודת ה' יתברך, ו"חג לנו" הוא בשמחת העובדים, כמו שכתוב: "עצרת לה'" (דברים טז,ח), וכתוב "עצרת תהיה לכם" (במדבר כט,לה), ור"ל אמרו דרך פשרה: חציו לה' וחציו לכם (פסחים סח:), וכאן מי כהתכם ומי יודע פשר דבר. ועוד קשה, "כי אתה אתם מבקשים" - לשון הנה, והיה לו לומר "כי אתה בקשתם" - לשון עבר, כי עכשו הם מבקשים יותר מזה, שהרי אמרו "בנערינו ובזקנינו" וגו' הרי שבקשו לעקר את הכל משם. ופרוש של המפרשים כבר נודע, ובמקום תבת "אתה" היה לו לומר 'זה אתם מבקשים'.

ובאור לכל הספקות הללו הוא, כי פרעה לא שאל את משה מי שילך, אלא גזר אמר שודאי לא ילכו כי אם הזקרים שדורפם לזבח, ואמר "לכו עבדו את ה' אלהיכם", ושוטטו נא בכל קצוי עולם ופוק חזי מאי עמא דבר - מי ומי שדורפם לילך. לכך אמר בפל "מי ומי", רצה לומר אם תימינו ואם תשמאלו לראות בכל מקום

אלות

1. חנה אלות שנות מצלה פרשנו בקטע הראשון, התוכל למנותן ולהסבירן?
2. האם אלה אלות לזון וסנן בלד או מצר לכך?
3. פרשנו נותן תשובה יסודית אחת שצונה על כל הספקות, התוכל להסבירה?
4. מצאנו לפי זה מה היה הליכו בין פרעה לבין משה?
5. מה הרציון הצומד מאחורי צמדות שנות אלה?

* * *